

19.YÜZYIL SONLARI - 20. YÜZYIL BAŞLARINDA VEREM HASTALIĞINA KARŞI YAPILAN KONGRE VE KONFERANSLAR*

*Elif ZİYANAK ***

*Özgür YÜCEL ****

Geliş/Received: 03.05.2022

Kabul/Accepted: 15.06.2022

Özet

Verem mikrobi 1882 yılında Robert Koch'un verem basilini bulmasıyla keşfedilmiştir ve Robert Koch verem basilini bulmasının ardından "Tüberküloz bulaşıcı, korunabilir ve iyileştirilebilir bir hastalıktır" tezini yayınladı. Robert Koch verem basilini buluşunu Avrupa ülkelerinde toplanan tıbbî toplantılarda bilim heyetlerine sunmuştur. Bilim adamlarının yapılan incelemeleri sonunda veremin bulaşıcı olduğu kanaatine varılmıştır ve bu durum deneylerle ispatlanmıştır. Veremle baş edebilmek için Berlin, Roma, Paris, Washington gibi çeşitli Avrupa ülkelerinde kongre ve konferanslar düzenlenmiş olup bu kongrelere Osmanlı Hükümeti de davet edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde Doktor Besim Ömer Paşa verem hakkında düzenlenmiş olan Uluslararası Verem Kongresine 1906 yılında katılmıştır ve bu konferanstan verem hastalığı hakkında edindiği bilgileri Osmanlı ülkesine döndüğünde halka aktarmıştır. Veremle baş edebilmek için çok eski zamanlardan beri veremle mücadele günleri düzenlenmiş, konferanslar, kongreler yapılmış, verem hastalarının bulunduğu haneler dezenfeksiyon edilmiş, veremli hastaların yerlere tükürülmemesi gerektiği bildirilmiş ve veremli hastalara tükürük hokkası kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Verem, Verem Kongresi, Verem Konferansı, Robert Koch, Doktor Besim Ömer Paşa

CONGRESSES AND CONFERENCES AGAINST TUBERCULOSIS IN THE END OF THE 19th CENTURY AND THE BEGINNING OF 20th CENTURY

Abstract

Tuberculosis microbe was discovered when Robert Koch found the bacillus of tuberculosis in 1882 and declared that tuberculosis was contagious, preventable and curable. He presented his "bacillus of tuberculosis" discovery to medical committees in European countries. In the wake of investigations conducted by the scientists, tuberculosis was found to be contagious and this was proved with experiments. Ottoman State was invited to the congresses and conferences organised in Berlin, Rome, Paris, Washington to fight this ailment. Doctor Besim Ömer Pasha attended The International Congress on Tuberculosis in 1906 and he communicated the information he gathered here to the people in Ottoman land. Since very early days, with the aim of fighting tuberculosis, tuberculosis days, congresses and conferences have been held, houses of those infected with tuberculosis have been antisepticised, the infected have been advised not to expect rate outside and use a cuspidor instead.

Key Words: Tuberculosis, Tuberculosis Congress, Tuberculosis Conference, Robert Koch, Doctor Besim Ömer Pasha

* Bu makale *Osmanlı Toplumunda Verem Hastalığı (19. Yüzyıl Sonları ve 20. Yüzyıl Başları)* başlıklı doktora tezinden geliştirilerek hazırlanmıştır.

** Dr, Tarihçi, ziyanakelif123@gmail.com, Orcid: 0000 0002 86 95 5152

*** Araştırma Görevlisi, ozguryucel5@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-7405-6440

GİRİŞ

Verem basili 1882 yılında Robert Koch tarafından keşfedilmiştir ve bu keşif “Koch Basili” olarak adlandırılmıştır (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994: 78). Robert Koch, verem basilini ilk kez 1882 yılında, eşi Emmy’nin kendisine yaş günü hediyesi olarak verdiği mikroskopla gösterdi. Aynı mikroorganizmayı vereme yakalanmış herkeste uyguladı ve bu mikroorganizmayla verem basilini bulduğunu kanıtladı ve bunun sonunda “Tüberküloz bulaşıcı, korunabilir ve iyileştirilebilir bir hastalıktır” tezini yayınladı. Robert Koch verem basilini buluşunu Almanya, Fransa ve İngiltere’deki tıbbî toplantılarda bilim heyetlerine sunmuştur (Barış, 2010: 3). Verem hastalığı sarıdır (bulaşıcı), insan veya hayvanlardan bulaşmıştır. Veremin bulaşması verem mikrobun herhangi bir vasıta ile vücuda gelip yerleşmesiyle oluşmaktadır (Reşat Rıza, 1335: 4). Veremin bulaşıcı olduğu çok eski zamanlardan beri bilinmekteydi. Bu durumu Profesör Willman veremlilerin balgamlarını bi pamuğa bulayıp kuruttuktan sonra Hint domuzlarına nakledip ve domuzların hepsinin vereme yakalandıklarını göstererek ispatlamıştır. Robert Koch verem basilini keşfettiğinde görüş ve fikirlerini katıldığı konferanslarda Profesör Willman ve arkadaşlarına kolaylıkla tasdik etmiştir. 1891 senesinde toplanılan Verem Kongresinde Mösyö Artu bir elektrik fabrikasında çalışan 35 işçiden 32’sinin kısa zamanda vereme düştüğünü ve hastalığın işçilerden birbirine geçtiğini ifade etmiştir. Yine bir diğer vakada Doktor Marfan bir arada çalışan 22 ameleden 13’nün beş senede veremden vefat ettiğinin belirtmiştir (Vereme Karşı Müdafaa, 1330/1914: 4-6). 1906 yılında Doktor Besim Ömer Paşa Uluslararası Tüberküloz Kongresinden döndükten sonra İstanbul ve İzmir’de verem hastalarının oranını tespit etmek için çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar sonucunda veremden ölenlerin yıllık ölüm oranı % 9 ile 10 olarak bulunmuştur (Demir, 2012). Doktor Robert Koch, Profesör Willman, Mösyö Artu, Doktor Marfan ve Doktor Besim Ömer Paşa verem hakkında düzenlenmiş olan konferanslara katılmış olup veremin bulaşıcı olduğunu gösterdikleri örneklerle ispatlamışlardır.

Veremle baş edebilmek için hayli senelerden beri başlamış olan bu mücadelede önemli başarılar elde edilmiştir. Mesela Rusya’da Nisanın 20’sine tesadüf eden “Beyaz Çiçek Günü” denilen bir verem günü vardır ve o gün verem mücadelesine dair makaleler, sıhhiye tedbirleri için talimatnameler ve umumi konferanslar düzenleniyor, yine Bükreş’te mektep ve fabrikalarda projeksiyonlarla konferanslar düzenlenip tükürük hokkalarının verem hastalarına verilmesi ve veremlilerin bulunduğu mahallerin dezenfeksiyon edilmesine dair gerekli icraatlarda bulunuluyor (Vereme Karşı Müdafaa, 1330/1914: 72). Vereme karşı mücadele etmek için Avrupa Devletlerinde konferanslar düzenlenmiş ve Osmanlı Hükümeti de yapılan bu konferanslara davet edilmiş olup Avrupa’ya delegeler göndermiştir. Aşağıdaki bölümde Osmanlı Hükümeti’nin katıldığı bu konferanslara değinmekteyiz:

1. Uluslararası Sıhhiye Kongresi

Birincisi 1851’de Paris’te toplanan Uluslararası Sıhhiye Kongresi’nde Kamu Sağlığına yönelik bir dizi önlemler alınmıştır. Kongrenin katılımcıları Sıhhiye Nizamnameleri hususunda uluslararası anlaşma sağlanması yönünde kararlar almış ve Mısır ile Osmanlı İmparatorluğu arasında sıhhi denetimin kuvvetlendirilmesi hususunda anlaşma sağlanmıştır (Ateş, 2017: 131). Uluslararası Sıhhiye Kongrelerinin tavsiyeleri doğrultusunda İranlı ve Hintli Şiiilerin bölgeye ana giriş noktalarına karantina ve tahaffuzhaneler açılmıştır (Ateş, 2017: 134).

2. 1892 Venedik Konferansı

1892 yılında Venedik ve 1893 yılında Dresden Konferansı’nda İngiliz sağlık sisteminin başarısı takdir edilmiş ve uluslararası salgını önlemek için İngilizlerin sağlık sistemi önerilmiştir. Venedik Konferansı ile sağlık sözleşmesi dönemi başlamış olup çeşitli ülkelerdeki uygulamalardan yola çıkarak konferansa katılan devletler ortak bir sağlık programı kabul etmişlerdir (Özlu ve Çay, 2020: 26).

3. Uluslararası Hijyen ve Demografi Kongresi

Avusturya Hükümeti 1-8 Eylül 1894 tarihlerinde Peşte'de toplanılması kararlaştırılan VIII. Uluslararası Hijyen ve Demografi Kongresi'ne Osmanlı Hükümeti'ni de davet etmiştir. Osmanlı Hükümeti delege olarak Dr. Hayrettin Bey ve Dr. Mahmud Bey'i 1 Eylül 1894 tarihinde Cumartesi günü Peşte'ye yollamıştır (Yıldırım, 2014: 150-151). Bu kongrede salgın hastalıkların önlenmesine yönelik görüşler ileri sürülmüş ve bu konuda önlemler alınmıştır.

4. Londra'da Yapılan Verem Kongresi

Londra'da yapılan verem kongresi Kraliçe'nin himayesinde toplanmıştır. Bu konuda 19 numaralı telgrafname alınmıştır. Kongreye başkanlık yapacak olan Maarif Nazırı bu kongreye iştirakin resmi bir mahiyeti olduğunu, Osmanlı Devleti tarafından uzman delegeler gönderileceğini ve Osmanlı Hükümeti'nin iştirakine özel önem verileceğini bildirmiştir (BOA, HR.İD, 2066/39, 1900/1317: Vesika 1).

Verem hastalığı hakkında Kral'ın himayesinde Londra'da yapılmış olan kongreye dair Osmanlı Hükümeti'ne 14 Mayıs 1901 tarihinde İngiltere Sefareti'nden 45 numaralı telgrafname gelmiştir. Gelen telgrafnamede şöyle bildirilmiştir: Önümüzdeki Temmuz ayının 22'sinde Kral'ın başkanlığında Londra'da verem hastalığı hakkında bir kongre yapılacaktır. Tüm Avrupa devletlerinin bu kongreye davet edilmesi, delege göndermesi ve bu delegelerin bu kongrenin fahri üyesi ve misafiri olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. İngiltere Hükümeti kongrenin yapılmasına çok çaba sarf etmiş ve kongrenin amacına fazlasıyla önem vermiştir. İngiltere Sefareti tarafından padişahımıza yapılan bu davetname Bâb-ı Âliye gönderilmiştir. Osmanlı Hükümeti tarafından bu davete icap buyrulduğu takdirde İngiltere Hükümeti'nin memnuniyet duyacağını beyan eden yazı padişahımıza iletilmiştir (BOA, HR.İD, 2066/ 40, 1901/1319: Vesika 1).

5. Paris'te Yapılan Verem Kongresi

4 Temmuz 1905 tarihinde Fransa Güzergahlığından gelen 63 numaralı tezkerede bildirildiği gibi 1905 senesi Teşrin-i Evvelin 2'sinden 7'sine kadar Paris'te Hükümet Başkanı'nın himayesinde uluslararası bir verem kongresi düzenlenmiştir. Bâb-ı Âli tercüme odası, Hariciye Nezareti'nden aldığı emir neticesinde durumu hükümete bildirmiş ve hükümet tarafından bu kongreye bir delege gönderilmesi ve ülkemizde bulunan uzmanlarla bilim adamları tarafından oluşturulan kuruluşların iştirakinin Fransız hükümeti tarafından önemle gerekli görüldüğü beyan edilmiştir (BOA, HR.İD, 2066/41, 1905/1323: Vesika 1). 1905 senesinde Paris'te Hükümet Başkanı'nın himayesinde düzenlenmiş olan Paris Verem Kongresi'ne ülkemizden uzmanların gönderilmesi hususunda devletimiz davet edilmiş olup bu kongre için verem hakkında iktisadi ve kişisel araştırmaları olan dahiliye hastalıkları öğretmeni Kaymakam Süleyman Numan Bey'in gönderilmesi ve harcırahı olan (yol masrafları) ikişer yüz liranın usul ve emsaline uygun şekilde ödenmesi talebini içeren tezkere Sadâret-penâhîye sunulmuştur (BOA, Y.A.HUS, 492/19, 1323/1905: Vesika 1-2).

2-8 Ekim 1905 tarihlerinde Paris'te toplanan I. Uluslararası Verem Kongresi'nde inek ahırlarının veteriner kontrolüne alınması ve okul, hastane, kışla gibi yerlere verilecek sütlerin pastörize usulüyle sterilize edilmesi veya kaynatılması, çiğ olarak kullanılacak sütlerin ise mutlaka tüberkülin testiyle veremli olmadığı anlaşılan hayvanlardan alınmış olması gibi konularda kararlar alınmıştır (Yıldırım, 210: 210).

Paris Kongresinin düzenlendiği ertesi sene Doktor Besim Ömer Paşa tarafından kongrenin içeriğine dair bir takım veriler açıklanmıştır. Kongrede veremin zararlarını katılımcılara göstermek için bir sergi açılmış ve bu sergide yaklaşık 1500 bilim insanı, sanayici ve Paris ahalisinden kişiler eserlerini sergilemişlerdir. Kongreye toplam 3.500 kişi katılmıştır. Kongrede sunulan bildirimler arasında İzmir'deki verem oranlarını açıklayan tebliğler de vardı. Bu tebliğlerde 1905 yılında İzmir'de genel nüfus 300.000 olarak tahmin edilmiş ve 1900-1904 yılları arasında İzmir'de veremden kaynaklanan toplam ölüm oranının 3.675 olduğu belirtilmiştir (Doğan, 2020: 225-226).

6. Berlin’de Yapılan Verem Kongresi

Veremin yayılmasını sınırlandırmak maksadıyla yapılan toplantıya 16 Eylül 1905 tarihinde Hariciye Nezaretine Osmanlı Hükümeti’nin de iştirak etmesini talep eden yazı Berlin Sefareti’nden 131 numaralı telgrafname ile bildirilmiştir (BOA,HR.İD, 2066/42, 1905/1323: Vesika 1).

Robert Koch 1890 yılında tüberkülini verem ilacı olarak açıklayınca II. Abdülhamit Berlin’e Dr. Horasancı, Dr. Feyzullah, Dr. Naim ve Dr. Von Düring’den oluşan (Ağır, 2020: 34) bir heyet göndermiş ve İstanbul’da Alman Hastanesi’nde tüberkülinle tedavi denemeleri başlatılmıştır; ancak tüberkülinin tedavide bir yararı olmadığı hastalığın tanısını koymaya yaradığı anlaşılmıştır (Yıldırım, 2011: 250).

7. Washington’da Yapılan Verem Kongresi

1908 senesi Eylül ayının 21’den Teşrin-i Evvelin 12’sine kadar verem hastalığı hakkında Washington’da düzenlenmiş olan genel kongreye Osmanlı Hükümeti’nin de iştirak etmesini talep eden Amerikan Sefareti’nden gelen yazı Hariciye Nezareti’ne bildirilmiştir. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’de anatomi öğretmeni ve aşı imalathanesinin müdürü olan Mirliva Rıfat Hüsameddin Paşa’nın Fransızca ve İngilizceyi iyi bilmesi ve gerekli şartları taşıması nedeniyle bu kongrede hükümet görevlisi sıfatıyla hazır bulunmak üzere gönderilmesi uygun görülmüştür (BOA, Y.MTV, 311/72, 1326/1908: Vesika 1). II. Abdülhamid döneminde verem tedavisinin eğitimi için Avrupa’ya bir heyet gönderilmiş ve 21 Eylül - 12 Ekim 1908 tarihleri arasında Washington’da düzenlenen Uluslararası Verem Kongresi’ne bir delege gönderilmiştir (İlikan Rasimoğlu, 2017: 198).

8. Yunan Verem Kongresi

Yunan doktorlarından Payopolo isimindeki bir tabip tarafından tertip edilip düzenlenip üretilen tozlu bir ilaç Atina hastanelerinde “seratan” namındaki bir hastalığın tedavisine şifa verdiği tecrübe edilerek anlaşıldığından zikredilen ilacın verem hastalığının tedavisinde de hizmet edeceğinden bahisle Doktor Gelevanis ve Doktor Mangina tarafından kaleme alınan raporlar Napoli şehrinde toplanan Milletlerarası Verem Kongresi’ne delege tayin olunan Yunan vekili Mösyö Kalivofaye’ye teslim edilmiş ve kongrede bu raporlar sunulmuştur (Verem Tedavisi Bulunuyor mu?, *İkdam Gazetesi*, 1 Mayıs 1900).

9. Roma Veremle Mücadele Kongresi

Yedinci Uluslararası Tüberküloza Karşı Kongre 1911 yılında Kral Majestelerinin himayesinde düzenlenmiştir. Organizasyon komitesine, Sayın Profesör Guido Bacelli’nin başkanlık ettiği kongrenin resmi bir niteliği Washington’da daha önce yapılan kongreyle aynı nitelikte olmuştur. Kongreye Osmanlı Hükümeti’nin resmen davet edildiği Dışişleri Bakanlığına bildirilmiştir (BOA, HR.İD, 1226/29, 1910/1328: Vesika 1/4). Ağustos Verbale notuna bakıldığında İtalya Kraliyet Büyükelçisi, Osmanlı Hükümeti’ne Roma’da Uluslararası Hijyen Sergisi düzenleyeceğini, 30 Eylül 1911 tarihinde Profesör Guido Bacelli’nin başkanlık edeceği *Vereme Karşı Uluslararası Kongreye* davet ekiyle beraber bildirmiştir. (BOA, HR.İD, 1226/31, 1911/1329: Vesika 9).

10. Beynelmül Verem Kongresi

Veremle mücadele için birçok zaman evvel milli cemiyetler tesis edilmiştir. Bu milli cemiyetler arasında verem tehlikesine karşı birlikte hareket etmek ve düzenli zamanlarda beynelmül verem kongrelerini düzenlemeyi temin etmek, fen ve sağlık konularında görüş alışverişi yapmak üzere Beynelmül Verem Cemiyeti teşkil edilmiştir (Besim Ömer, 1919/1335: 6).

Verem meselesi beynelmül (milletlerarası) sıhî ve ictimaî bir şekil almış olup vereme dair kongreler ve konferanslar düzenleniyordu. İki sene Roma’da düzenlenmiş olan on üçüncü Beynelmül Verem Kongresine Salibi Ahmer ve Cenevre Salibi gibi cemiyetlerin de davet edilmesi teklifinde bulunulmuştur. Bu kongre ve konferanslara her memleketten kabul edilen

üyeler katılıp bu kongre üyeleri katıldıkları kongre ve konferanslarda vatanlarında kabul edilen tedbir, icraat ve hizmetlerden bahsedip gerekli görülürse sağlık ve sıhhat için önemli önerilerde bulunmuşlardır (Vereme Karşı Müdafaa, 1330/1914: 58).

Roma'da düzenlenmiş Beynelmillel Birinci Verem Kongresi ile Toplum Sağlığı toplantısına İtalyan Hükümeti tarafından Osmanlı Hükümeti'nin resmen katılması talebi bildirilmiştir. Bunun üzerine Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye üyelerinden Zoirus Paşa Verem Kongresine, Tıp Fakültesi Hıfzıssıhha öğretmeni üyelerinden Arsitidi Bey de Toplum Sağlığı Toplantısına delege olarak seçilmişlerdir. Delegelerin yol masrafları için verilmesi uygun görülen yüz ellışer Osmanlı lirasının ödenmesi için Maliye Nezaretine tebligat yapılması lüzumu Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiye Riyaseti'nden bildirilmiş ve Dahiliye Nezareti'nden haber verilmiştir (BOA, HR.ID, 1226/29, 1328/1910: Vesika 14). Tıbbi konuların en mühim konularından birini teşkil eden verem ve diğer mikrobik hastalıkların yayılmasını önlemek, toplum sağlığını korumak gibi konuların görüşülmesinden istifade etmek ve memleketimizde sağlık alanında uygulamalara başlanması için ilgili dallarda yeterliliği herkesçe kabul edilen bu öğretmenlerin bu kongreye gitmesi amacıyla gerekli olan yol masrafı ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kendilerine yüz ellışer lira verilmesi uygun görülmüştür (BOA, HR.ID, 1226/29, 1328/1910: Vesika 13).

Beynelmillel Verem Kongresi'nde talep edilen konular şunlardır: Deri veremine düşenler için ayrı hastaneler ve ameliyathaneler yapılarak taşralarda tedavisiz kalan hastalar bu hastanelerde tedaviye alınmalıdır. Veremin insandan insana geçmemesi için tedbirler alındığı gibi hayvanlardan insana geçmemesi için de tedbirler alınmalıdır. Veremli ineklerden sağılan sütler mikroplu olup bu sebepten dolayı ahırların teftiş edilmesi, koruma altına alınması, mektep, hastane, kışla gibi yerlere verilecek sütlerin pastörize usulüyle kaynatılması gerektiği, çiğ olarak kullanılacak sütlerin ise mutlaka tüberkülin şırıngasıyla veremden azade olduğu tahkik edilen hayvandan alınmış olması talep edilmiştir. Veremden ameliyat olacak hastalar için ayrıca hastaneler yapılmalı ve bu iş için cerrahlar yetiştirilmelidir. Özellikle çocuklar veremden muhafaza edilmelidir. Sanatoryumlar akciğer veremlilerinin şifa merkeziydi ve istirahat haneleriydi, bu sebepten dolayı sanatoryumların tesis edilmesi gibi konularda kongre üyeleri taleplerini dile getirmişlerdir (Vereme Karşı Müdafaa, 1330/1914: 58-60).

11. Konferanslarda Görüşülen Konular ve Alınan Kararlar

Sıhhiye Komisyonu üyeleri Şehremaneti'ne bağlı olarak çalışıp zaman zaman şehrin çeşitli bölgelerinde teftişler yaparak gördükleri aksaklıkları rapor etmeleri, kurallara uymayanlara ceza kesilmesi görüşülmüştür (Ayar, 2007: 298). Veremin hayvanlardan insanlara bulaşmasına mani olabilmek için şehir belediyelerindeki baytarlar tarafından süt veren inekler denetlenmeli ve hayvanların verem taşıyıp taşımadıkları tüberkülin denilen maddenin hayvana enjekte edilmesiyle anlaşılmalıdır (Server Kamil Tokgöz, 1928: 10). Süt içen kişiler sütçülerden bir baytar tarafından tasdik edilmiş olan bu usulün icrasına dair bir tasdikname istemelidir (Vereme Karşı Müdafaa, 1330/1914: 38). Sıhhi mücadele için hastalara temas etmiş olan tüm eşya ve elbiselerin fenni temizlik ve buharlama yöntemi yapılmadan kullanılmaması kararlaştırılmıştır (BOA, DH.UMVM, 96/12, 1335/1917: Vesika 1). Kullanılmış olan elbise ve eşyaların tekrar alınmaması gerektiği ve veremden ölmüş kişilerin yaşadığı evlerdeki eşyaların tecrit edilmesini sağlamaya yönelik sıhhi kararlar alınmıştır (Esen, 2017: 81). Belediye memurlarının kullanılmış eski eşya satan dükkanları teftiş etmesi istenmiştir. Yerlere tükürülmemesi, belli mekânlarda tükürük kutularının bulundurulması ve bu kutulara tükürülmesi kuralına uyulması (Verem Aşısı, *Sıhhi Cidal Dergisi*, 1925/1341: 15), tramvay, tünel ve araba gibi nakliye araçları ve şirket sahiplerinin de kendilerine verilen temizlik talimatnamelerine uymaları istenmiştir (Lüleci, 2009: 107). Ayrıca hastanelerde, kışlalarda ve okullarda hastalığın görülmemesi ve yaygınlaşmaması için buralarda da gerekli sıhhi önlemlerin alınması görüşülmüştür.

SONUÇ

1882 yılında Robert Koch verem mikrobunu bulunca verem basiliyle yaptığı denemeler tüm dünyada duyulmuş ve dünyanın pek çok ülkesinden doktorlar Robert Koch'un yaptığı çalışmaları görebilmek için yanına gitmişlerdir. Doktor Robert Koch veremin bulaşıcı bir hastalık olduğunu yazmış olduğu tezinde ifade etmiştir. Doktor Robert Koch, Profesör Willman ve Doktor Marfan katılmış oldukları konferanslarda verem hastalığının bulaşıcı bir hastalık olduğunu yaptıkları deneylerle ispat etmişlerdir.

1901 yılında Londra'da, 1905'de Paris'te ve Berlin'de, 1908'de Washington'da, 1911'de Roma'da ve Yunanistan'ın Napoli Şehrinde verem kongreleri düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti veremin önüne geçebilmek ve veremin yaygınlaşmaması için Avrupa'da düzenlenmiş olan bu kongre ve konferanslara katılmıştır. Avrupa devletlerinin düzenlediği bu kongre ve konferanslara Osmanlı Hükümeti'nin de davet edilmesi Osmanlı Hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Osmanlı Hükümeti'nde verem kongrelerine katılmış olan önemli isimler bulunmuştur. Bu kişiler arasında Doktor Besim Ömer Paşa da olup 1906 yılında Paris'te düzenlenmiş olan I.Uluslararası verem kongresine katılmıştır. 20. yüzyıl başlarında Paris ve Napoli Kongrelerine katılan Besim Ömer Paşa buralarda elde ettiği bilgiler ışığında verem hastalığıyla mücadele edilmesini ve veremli hastalar için sanatoryumlar oluşturulmasını tavsiye etmiştir.

Verem hastalığı hakkında yapılan kongre ve konferanslarda veremin zararları anlatılmış ve bu hastalığın önüne geçebilmek için neler yapılması gerektiği görüşülmüştür. Veremin yayılmasını durdurabilmek için bazı önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır. Konferanslarda görüşülen konular arasında hastane, kışla ve okul gibi toplu yerlerin olduğu yerlerde denetimlerin ve temizliğin artırılması görüşülmüş, yerlere tükürülmemesi gerektiği ve veremli hastalar tarafından tükürük hokkası kullanılması gerektiği belirtilmiş ve eski eşya satan yerlerin belediye müfettişleri tarafından teftiş edilmesi talep edilmiş, İstanbul ve çevresinde sıhhiye müfettişlerinin esnafı denetlemesi, sütçülerin denetlenmesi, halkın sütleri iyi kaynatmadan içmemesi gerektiği, özellikle çocukların veremden muhafaza edilmesi gerektiği görüşülmüştür. Ayrıca halk arasında hijyenin sağlanması için de bir dizi sıhhi önlemler talep edilmiştir.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

DH.UMVM, 96/12.

HR.ID, 2066/39, 2066/ 40, 2066/41, 2066/42, 1226/29, 1226/31.

Y.A.HUS, 492/19.

Y.MTV, 311/72.

Matbu Eserler

Besim Ömer (1335/1919). *Verem Tehlikesi Veremle Mücadele*. Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekası.

Reşat Rıza (1335). *Veremi Herkes Bilmeli*. İstanbul: Jandarma Matbaası.

Server Kamil Tokgöz (1928). *Verem Hakkında Öğütlerim*. İstanbul: Vilayet Matbaası.

Vereme Karşı Müdafaa (1330/1914). İstanbul: Osmanlı Şirketi Matbaacılık (Ahmet İhsan ve Şürekası).

Gazeteler

Verem Tedavisi Bulunuyor mu??. *İkdam Gazetesi*. 1 Mayıs 1900.

Mecmualar

Verem Aşısı (11 Haziran 1925/1341). *Sıhhi Cidal Dergisi*. Sene 2 (11), İzmir: İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti Bilgi Matbaası, 15.

Telif Eserler

- Ayar, M. (2007). *Osmanlı Devleti'nde Kolera İstanbul Örneği (1892-1895)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ateş, S. (2017). "Bir Ayrışma Unsuru Olarak Salgın Hastalıklar: 19. Yüzyılda Osmanlı-İran Güç Mücadelesi ve Cenaze Trafiği", Burcu Kurt-İsmail Yaşayanlar (Der.). Burcu Kurt (Çev.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 131-134.
- Ağır, S. (2020). *Osmanlı'da Karantina Uygulama Süreçleri ve Tepkiler (1865-1914)*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Barış, İ. (2010). "Tüberküloz Tarihi". *Konuralp Tıp Dergisi*, 3(2): 3. (Erişim 19.07.2020).
- Demir, M. (2012). "Geçmişten Günümüze Tüberküloz ve Tüberküloz Tedavisinin Etik Yönleri", *Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Semineri*, 28.
- Doğan, C. (2020). "*İnce Hastalık*": *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da Veremin Toplumsal Tarihi (1895-1955)*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Esen, A. (2017). "Sihhi-i İctimai Coğrafya Kitaplarına Göre İç Anadolu'da Görülen Salgın Hastalıklar (1922-1926)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (60), 81.
- İlikan Rasimoğlu, C. G. (2017). "Memlekete Çok Çocuk ve Sağlam Çocuk Lazımdır: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Verem Mücadelesi ve Yaşamak Yolu Dergisi", *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 198.
- Lüleci, A. (2009). *İşgal İstanbul'da Salgın Hastalıklar (1918-1922)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özlu, Z., Çay, M.M., (2020). "19. Yüzyılda Dünyada Sağlık Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Çalışmalar ve Uluslararası Sağlık Güvenliği Açısından Lozan Antlaşması'nın Önemi", Yunus Emre
- Tansü (Ed.). *Küresel Salgın ve Güvenlik: Tarihsel Süreç*, Gaziantep, 26.
- Verem (1994). *Yeni Rehber Ansiklopedisi*. C. 20, İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları, 78.
- Yıldırım, N. (2014). *14. Yüzyıldan Cumhuriyet'e Hastalıklar, Hastaneler, Kurumlar Sağlık Tarihi Yazıları I*, İstanbul: Türk Vakfı Yayınları, 210.
- Yıldırım, N. (2011). "Sağlıkta Devr-i Hamidi", Coşkun Yılmaz (Ed.). *II. Abdülhamid Modernleşme Sürecinde İstanbul*. İstanbul: Avrupa Kültür Başkenti, 250.